

Mälestuskivi Tuudur Vettiku sünnikohta

15. juunil avatakse Unikülas heliloojale, koorijuhile ja muusikapedagoogile Eesti NSV teenelisele kunstitegelasele professor Tuudur Vettikule tema sünnimaja aseme juures mälestuskivi. Selle püramiidja rahnud vedas sinna T. Vettiku 75. sünnipäeva järgsel kevadel 4. aprillil 1973 Triigi sovhoosi traktorist Viktor Kaljuvee ning nüüd sai Looduskaitse Seltsi Rakvere osakonna algatusel kivile ka tekst.

1894. a. paiku eraldas Uniküla Otsa talu (otsmine talu Väike-Maarja—Simuna maantee poolt) peremees Jüri Saar oma tütrele Tiinale abiellumise puhul umbes 0,7 ha maad ning väimees Peeter Vettik Pudiverest Sootiigi külast ehitas sinna väikese maja, mis koosnes kahest peaaegu ruudukujulisest ruumist. Esimeses neist asus otsaakna all hõõvelpink, esiseinas koja kõrval akna all söögi- laud, tagaseinas treipink, selle taga kitsuke sahver ja ruume eraldava vaheseina keskel pliit, loa keskel aga tüse raiepakk. Pliidi lõunaotsa juurest pääses tagatuppa, teise otsa juurest sahvrisse. Tagatuba oli hoone keskel paikneva ahju ja riidekapiga omakorda kaheks jaotatud. Väikese otsaaknaga valgustatud tagumises osas magati, lõunapoolne osa täitis elutoa ülesandeid. Seal oli külatänava poole elutuba akna all väike laud ja otsaseina ääres riidekapi ees kummut, kummuti ja laua vahel nurgas aga raamatutiivul. Hoonet kutsuti omaniku ameti järgi Tõllassessa toaks või siis Kodara-Peetri toaks, aga ka talunime järgi — Otsa alttuba. Seal nägigi 4. jaanuaril 1898 vanemate teise lapsena maailmavalgust Tuudur Vettik. Enne teda — 26. veebruaril 1896 sündis peres poeg Artur, kellest sai maalikunstnik. Kolmas poeg Leonhard sündis aastal 1900, elas ainult kolmeaastaseks ja on maetud Väike-Maarja vanale kalmistule Jakob Tamme hauast pisut põhja poole. 5. märtsil 1909 said poisid ka õe Salme, kellest kujunes samuti vaimuinimene: abiellunud draamakirjanik Bernhard Kangermanniga (Pear Luide), hakkas ta kuuldemänge kirjutama ning avaldas mitmeid lastejutte (peamiselt «Jutupaunikus»).

Nagu kodu ja selle ümbrus ikka, nõnda andis ka Uniküla noorele Tuudurile esimesed suunavad tõukeid, sest kodu kalliks pidamine ja sealt saadud tibatillukesed kiindumused on otsekui mulda pudenenuid seemned, millest ajapikku võrsuvad iseloomujooned ja huvid, mis annavad sirguvale inimolendile ühiskondliku väärtuse. Teevad temast isiksuse.

Uniküla—Eesküla Rohu-poolsesse otsa Otsa talu eraldiseisvale karjamaatükile ehitas endale majakese Tuudur Vettiku ema lell Jüri Saar, kes teenis elatist rändava potsepana. Kodumail viibides mängis ta õhtuti viiulit, mis täitis tulevast helikunstnikku võib-olla niisamasuguse lummusega kui J. Liivi «Varju» peategelast Villut mõisapreili klaverimäng. Veel 75-aastasena näletas T. Vettik poisipõlvna kogetud tundmust, et «midagi ilusamat olla ei saanud». Väike-Maarja kihelkonnakoolis, kus Jaan Port juhatas 1910—1913 kooli keelpilliorkestrit ja õpetas viiulimängu, saigi helide maailmale hinge andnud Uniküla Tiu (Teodorit hüüti murdepäraselt Tiudur või lihtsalt — Tiu) oma imepilli käsitsemise selgeks ning tema muusikalised harrastused aienesid kiiresti. 2. novembril 1968 kirjutas ta se selle kohta:

«Väike-Maarja koolis käisin 1910—1914. Sellel ajal oli V.-Maarja muusikaelu väga rikas: tegutses segakoor, meeskoor, sümfooniorkestrid ja pakkor. Juhatajatena tegutsesid kooliõpetajad Märt Meos, Jaan Port, Johann Elken. Sellel ajal õpitati ka uus seltsimäng, mis andis uut hoogu. Võtsin osa kõikidest üritustest (koolipoisina): laulimiskoorides ja mängisins orkestris viiulit. Jaan Port (hiljem botaanika doktor Tartus) oli hää viiulija — temalt sain õppust viiulimängus. 1912. aas-

tal asutasin koolis kaasõpilastest sega- ja meeskoori, mida juhatasin ja millega andsime isegi kontserte seltsimajas. Sealt algaski minu muusikaline tegevus, mis kujunes minu professioniks.»

Agas Unikülas oli veel midagi niisugust, «mis vara vaikselt minu põues tuikas», aga mida väike pois alles hiljem, aastate kogunedes ja professionaalse küpsuse saabudes teadlikult mõistma hakkas. Nõnda meenutas T. Vettik kõrges eas, kuidas lapsepõlvapäike olnud kuidagi eriti särav ja soe. Selgetel suvehommikutel täitnud meeli üksainus suur pühapäev. Ta tahtnud kangesti laulda, aga et ta veel midagi ei osanud, siis läinud ta vanalele maja taha metsa ja hui lanud seal nagu jaksanud. Üksikud hõiked, nende kaja puude all ja lindude siristamine sulanud hiiglaslikuks kooriks, mille rõkatamine uju tanud muinasjutuliselt üle kogu looduse ja tõusnud üles kõrgele kunj rahulikkude valgete piilvedeni sinetaval võvil.

Mälestus sellest tavatust kontserdist, kodu soojusest ja kokkukuuluvusest sünnipaiga maastiku helgusega inspireeriski hiljem komponeerima meloodiaid sõnadele

*Mu sünnimaa, mu laul, mu leelo
on hinges minul sügaval...
Mis oli see, mis juba lapsepõlves
mu rinda paisutanud imeväega...
Su põhjamaa päikese kullast,
su õhust, su veest ja su mullast
ma sündisin kodumaa.
Su metsad, su taevad, su meri
on soonte sees kõnelev veri,
mis tänab sind lõpmata.*

Üksikud loodusdetailid koduküläst olid T. Vettikule kallid nagu kõige lähedasemad nimised. Nii näiteks ei suutnud ta kunagi rääkida tunde kibeduseta hääles (kirjas lisas ta sellele faktile alati kolm hüüumärki) kases, mille tema ema istutas 1898. a. kevadel magamistoa akna alla poja sünni tähistamiseks, aga mille keegi 1955. a. tõenäoliselt kütteks maha raius.

Nüüd saab kadunud meister endale sünnikohata mälestuskivi ja uus kaskki istutatakse sinna kõrvalle. Meenutagu vastne kultuurilooline objekt meile, et meie kunagiste koduüuede umbrohtu kasvanud kamar on «seesama ürgne põrm ja muld, kust ükskord kõik me virgusime üles», ning innustagu see teadmine meid olema pieteeditundelisemad ja töökamad, et meistki räägitaks kunagi kuj andjatest, mitte aga kui saajatest ja võtjatest.

Eduard LEPPIK